

Włączenie wyłączonego – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy” Nr projektu:
POWR.02.06.00-00-0065/19

Raport z pilotażu instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej

W ramach projektu „Włączenie wyłączonego – aktywne
instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy”

Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość

Sierpień 2023

Projekt partnerski

Spis treści

Wykaz skrótów	4
<u>1.</u> Streszczenie.....	5
<u>2.</u> Wprowadzenie.....	6
2.1. Cel projektu.....	6
2.2. Cel pilotażu.....	6
<u>3.</u> Przebieg pilotażu	7
3.1. Kadra realizująca pilotaż instrumentu	7
3.2. Etapy pilotażu	7
3.2. Charakterystyka Uczestników	10
3.2.1. Kryteria uczestnictwa.....	10
3.2.2. Podstawowe dane o Uczestnikach.....	10
3.2.3. Sytuacja zawodowa Uczestników	11
3.3. Udzielone wsparcie	12
<u>4.</u> Efekty pilotażu i ocena instrumentu.....	15
4.1. Efekty udziału w pilotażu.....	15
4.1.1. Trwałość efektów	15
4.2. Ocena instrumentu.....	17
4.2.1. Ocena instrumentu w perspektywie Uczestników	17
4.2.1. Ocena instrumentu w perspektywie udzielającego wsparcie	19
<u>5.</u> Wnioski z pilotażu dotyczące ostatecznego kształtu instrumentu	20
5.1. Cel instrumentu	20
5.2. Zasady funkcjonowania instrumentu	20
<u>6.</u> Warunki brzegowe wdrażania instrumentu	23
6.1. Lokalizacja instytucjonalna	23
6.2. Zapotrzebowanie kadrowe	23

6.3. Warunki finansowe	24
6.4. Uwarunkowania prawne	25
<u>7.</u> Wyzwania związane z wdrażaniem instrumentu.....	28
<u>8.</u> Podsumowanie	31

Wykaz skrótów

CIDON – Centrum informacyjno–doradcze dla osób z niepełnosprawnością

CPT – Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość

JDG – jednoosobowa działalność gospodarcza

MOPR – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie

NGO – organizacja pozarządowa (*non-government organization*)

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej

OzN – Osoby z niepełnosprawnościami

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020

PSZ – państwowe służby zatrudnienia

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

PZOoN – Powiatowy zespół ds. orzekania o niepełnosprawności

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

1. Streszczenie

Niniejszy raport stanowi podsumowanie pilotażu instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej przeprowadzonego w ramach projektu „Włączenie wyłączonych – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy” przez Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość. Głównym jego celem jest zaprezentowanie wypracowanych rozwiązań oraz wykazanie zasadności ich wdrożenia.

Cele szczegółowe, jakie obejmuje niniejszy raport to:

1. Przedstawienie przebiegu i efektów pilotażu;
2. Ocena, czy propozycja instrumentu kierowanego do OzN stanowi efektywne narzędzie aktywizacji zawodowej tej grupy, w tym, w jaki sposób zwiększa szansę na podjęcie i utrzymanie zatrudnienia lub działalności gospodarczej;
3. Opracowanie specyfikacji instrumentu, w tym określenie rekomendowanej struktury organizacyjnej koniecznej do jego wdrożenia i realizacji.

Po wprowadzeniu przybliżony został przebieg poszczególnych etapów pilotażu.

Przedstawione są także podstawowe dane o Uczestnikach i udzielonym im wsparciu. Kolejny rozdział zawiera wnioski z pilotażu, którym posłużyły przeprowadzone ankiety, wywiady z kadrą oraz analizy ekspertów Stowarzyszenia CPT dotyczące efektów udzielonego wsparcia i oceny instrumentu. W następnym rozdziale ma miejsce szczegółowy opis instrumentu Biznes bez barier, który wypracowany został w pilotażu. Podane zostały także warunki brzegowe instrumentu – minimalne warunki, jakie muszą zostać zapewnione dla wdrożenia instrumentu na podstawie doświadczeń z pilotażu, w tym warunki struktury organizacyjnej i warunki finansowe. Ważnym punktem tego rozdziału jest ukazanie uwarunkowań prawnych – wstępnego zarysu uzupełnień przepisów prawnych koniecznych do wdrożenia instrumentu w rekomendowanym kształcie. Ostatni merytoryczny rozdział dotyczy wyzwań rozpoznanych jako możliwe na etapie wdrożenia instrumentu. Na zakończenie w syntetyczny sposób ujęte zostały wnioski z pilotażu i rekomendacje poczynione w niniejszym raporcie.

2. Wprowadzenie

2.1. Cel projektu

Celem projektu jest przygotowanie kompleksowej propozycji wdrożenia do systemu prawnego nowych i zmodyfikowanych instrumentów wspierania aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Rozwiązania wypracowane w projekcie będą w szczególności uwzględniać instrumenty nakierowane na wspieranie zatrudniania OzN na otwartym rynku pracy i wspierania ich przedsiębiorczości.

Niniejszy raport stanowi podsumowanie pilotażu, który został zaplanowany jako realizacja IV kamienia milowego projektu. Dotyczył on zmodyfikowanych i nowych instrumentów systemu rehabilitacji zawodowej OzN oraz mechanizmu udzielania wsparcia i został przeprowadzony na reprezentatywnej próbie ich potencjalnych odbiorców. Środowisko przeprowadzania pilotażu gwarantowało uwzględnienie zróżnicowania terytorialnego oraz charakteru niepełnosprawności (m.in. ruchowa, intelektualna, sensoryczna).

Należy podkreślić, że założenia projektu wpisują się w obszary wskazane w aktualnych dokumentach strategicznych, w tym Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, które podkreślają konieczność tworzenia i wdrażania usług i programów aktywizacyjnych czy rehabilitacyjnych obejmujących aktywizację oraz włączenie społeczne i zawodowe. Działania w ramach projektu zapewnią nie tylko efektywniejsze kierowanie wsparcia na rzecz OzN, ale przyczynią się również do wykorzystania ich potencjału oraz realnego wdrażania postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

2.2. Cel pilotażu

Pilotaż miał pozwolić na przetestowanie funkcjonowania instrumentu w mniejszej skali przed wprowadzeniem dużego i kosztownego instrumentu do porządku prawnego. Celem było sprawdzenie w warunkach rzeczywistych funkcjonowania instrumentu polegającego na udzieleniu wsparcia OzN prowadzącym działalność gospodarczą poprzez stworzenie możliwości zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej wspierającego OzN w wykonywaniu czynności trudnych bądź niemożliwych do wykonania ze względu na jej stan zdrowia. Dzięki przeprowadzeniu pilotażu możliwe jest ustalenie, które elementy instrumentu wymagają weryfikacji dla uzyskania jak najlepszej jego efektywności.

3. Przebieg pilotażu

3.1. Kadra realizująca pilotaż instrumentu

Pilotaż instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej został przeprowadzony przez Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość. Na potrzeby realizacji działań instrumentu zaangażowana została kadra pracowników (zwana dalej kadrą instrumentu). Zapotrzebowanie obejmowało:

- stanowisko opiekuna merytorycznego instrumentu;
- stanowiska członków Komisji ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej, (przewodniczący Komisji – opiekun instrumentu, lekarz orzecznik i doradca zawodowy);
- stanowisko pracownika rozliczającego refundację;
- stanowisko doradcy w punkcie informacyjnym;
- stanowisko kontrolne (audytor kontrolujący instrument).

W prace nad wnioskami z pilotażu instrumentu włączeni byli także eksperci tworzący stały zespół Stowarzyszenia CPT (zwani dalej ekspertami), którzy od początku angażowali się w działania projektu na wcześniejszych jego etapach.

3.2. Etapy pilotażu

Pilotaż instrumentu przeprowadzony był w okresie od września 2022 r. do lipca 2023 r. W ramach pilotażu instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej zrealizowano działania w kolejnych etapach:

I etap – działania informacyjne

- opracowanie plakatów i ulotek dla osób z niepełnosprawnościami oraz innych osób/institucji zaangażowanych w pilotaż dotyczących możliwości korzystania z asystentury biznesowej;
- opracowanie wizualizacji i utworzenie podstrony internetowej instrumentu oraz jej aktualizacja;

- prowadzenie działań informacyjnych na Facebooku;
- kolportaż ulotek informacyjnych do instytucji obsługujących OzN, takich jak PFRON; PCPR, MOPR, WUP, PUP, organizacje pozarządowe itp..;
- zatrudnienie doradcy udzielającego informacji OzN o zasadach korzystania ze wsparcia asystenckiego;
- organizacja dyżurów opiekuna instrumentu;
- składanie dokumentów zgłoszeniowych oraz deklaracji uczestnictwa w testowaniu instrumentu;
- zorganizowanie 6 spotkań informacyjnych stacjonarnych i on-line prezentujących istotę i funkcjonowanie instrumentu dla potencjalnych kandydatów.

II etap - powołanie Komisji ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej i zapewnienie jej sprawnego funkcjonowania:

- organizacja konkursu ofert na stanowiska członków Komisji;
- wybór dwóch najkorzystniejszych spośród złożonych ofert w oparciu o ustalone w zapytaniu ofertowym kryteria oceny;
- zawarcie umów z członkami Komisji;
- przeprowadzenie 5-cio godzinnego szkolenia przygotowującego do pracy w komisji;
- organizacja posiedzeń w trybie on-line;
- wydawanie decyzji przez Komisję o przyznaniu refundacji;
- sporządzanie protokołów z posiedzeń Komisji;
- sporządzenie listy rankingowej Uczestników instrumentu;
- zawieranie umów o refundację wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej.

III etap – składanie wniosków o zwrot wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej:

- zatrudnienie pracownika rozliczającego refundację;
- organizacja spotkań informacyjnych dotyczących rozliczania refundacji dla Uczestników instrumentu;
- comiesięczne składanie wniosków o zwrot wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej wraz z wymaganymi załącznikami;
- ocena formalna i merytoryczna składanych wniosków przez pracownika rozliczającego dotację;
- dokonywanie przelewów na konta Uczestników instrumentu.

IV etap – kontrola instrumentu:

- powierzenie obowiązków osobie kontrolującej prawidłowość rozliczania refundacji;
- skontrolowanie wniosków o refundację wraz z załącznikami;
- sporządzanie protokołu kontroli;
- sformułowanie zaleceń i wniosków pokontrolnych.

Dla podsumowania pilotażu i wyciągnięcia wniosków, które zostały również włączone do niniejszego opracowania, zaplanowano i przeprowadzono następujące czynności badawcze:

- ankiety z Uczestnikami;
- wywiady z członkami kadry instrumentów;
- studium przypadku Uczestnika instrumentu;
- panele ekspertów Stowarzyszenia CPT i kadry instrumentu;
- analizę danych z dokumentacji projektu oraz protokołów oceny wniosków oraz dokumentów rozliczeniowych.

3.2. Charakterystyka Uczestników

3.2.1. Kryteria uczestnictwa

Uczestnikiem instrumentu mogła być wyłącznie osoba fizyczna z niepełnosprawnością, zamierzająca rozpocząć prowadzenie jednoosobowej działalności gospodarczej lub spółdzielni socjalnej osób fizycznych lub prowadząca taką działalność przez czas nie dłuższy niż 24 miesiące przed dniem złożenia dokumentów rekrutacyjnych. Uczestnik nie mógł równolegle korzystać z innego wsparcia ze środków publicznych, w tym zwłaszcza środków Funduszu Pracy, PFRON oraz środków oferowanych w ramach PO WER i RPO na pokrycie tych samych wydatków.

3.2.2. Podstawowe dane o Uczestnikach

O udzielenie wsparcia wnioskowały 22 osoby. Komisja ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej wydała 21 decyzji pozytywnych. Dwie osoby zrezygnowały z uczestnictwa w pilotażu. Ostatecznie wsparcie zostało udzielone 19 osobom z niepełnosprawnościami.

Większość Beneficjentów instrumentu stanowiły kobiety, ale proporcje płci rozkładały się niemal równo – na 19 Uczestników - 11 to kobiety, a 8 mężczyźni.

Najmłodsza osoba biorąca udział w pilotażu miała 27 lat, najstarsza 61, średni wiek Uczestników wynosił 45 lat.

Uczestnicy pochodzili z 9 województw - najwięcej z województwa zachodniopomorskiego (7 Uczestników), w którym najintensywniej prowadzono działania informacyjne. Trzy osoby pochodziły z województw podlaskiego. Po 2 uczestników zrekrutowano z województwa warmińsko-mazurskiego i pomorskiego. Udział w projekcie brali też Uczestnicy pochodzący z województw: łódzkiego, wielkopolskiego, świętokrzyskiego, kujawsko-pomorskiego.

Miejscowości, z których pochodzili Uczestnicy pilotażu, były zróżnicowane pod względem wielkości i charakteru terytorialnego. Najczęściej z instrumentu korzystali mieszkańcy dużych miast na prawach powiatu (11 OzN), mniejsze miasta zamieszkiwało 3 Uczestników, 5 OzN pochodziło natomiast z małych miejscowości z terenów wiejskich.

Według danych uzyskanych z przedstawionych orzeczeń Uczestników pilotażu wynika, że najwięcej osób (14) posiadało umiarkowany stopień niepełnosprawności. Z instrumentu skorzystały też osoby z niepełnosprawnościami orzeczoną w stopniu lekkim (4) oraz znacznym (3).

Z danych uzyskanych z orzeczeń wynika, że Wnioskodawcy posiadali następujące przyczyny niepełnosprawności (3 osoby posiadały niepełnosprawności sprzężone):

- upośledzenie narządu ruchu – 7 osób;
- choroby neurologiczne – 6 osób;
- choroby psychiczne – 4 osoby;
- choroby narządy wzroku – 3 osoby;
- choroby układu pokarmowego – 2 osoby;
- inne – 2 osoby;
- choroby słuchu – 1 osoba;
- choroby układu moczowo-płciowego – 1 osoba.

Sytuacja Uczestników jest zróżnicowana w kwestii niepełnosprawności. Zgodnie z wynikami przeprowadzonej ankiety, więcej niż połowa posiada niepełnosprawność nabytą (67%).

Większości z nich dotyczy również sytuacja, w której istnieje możliwość pogłębienia się niepełnosprawności (61%). Łącząc te kategorie krzyżowo, najliczniejszą grupą były wśród Uczestników osoby, które posiadały niepełnosprawność nabytą, która pogłębia się lub rokuje na pogorszenie stanu zdrowia (39%).

3.2.3. Sytuacja zawodowa Uczestników

Uczestnicy pilotażu w większości ukończyli studia wyższe -13 OzN, wykształcenie policealne posiadały 2 OzN, ponadgimnazjalne - 4 OzN. Większość z nich nie posiadała dużego doświadczenia jako przedsiębiorcy. Założeniem instrumentu było udzielanie wsparcia osobom z niepełnosprawnościami prowadzącym działalność gospodarczą nie dłużej niż 24 miesiące. W istocie 16 osób, którym przyznano dotację w ramach innego testowanego przez Stowarzyszenie CPT instrumentu, starało się również o refundację asystenta

działalności gospodarczej. Z tego względu wśród Uczestników przeważały dopiero założone działalności gospodarcze, na samym początku ich istnienia.

Zidentyfikowano w pilotażu liczne przypadki OzN prowadzących lub chcących założyć działalność gospodarczą, które wcześniej napotkały duże problemy na rynku pracy. Problemem było znalezienie zatrudnienia w branży, w której posiadali wykształcenie i kwalifikacje. Otwarcie własnej działalności było często jedyną możliwością na realizację ich zawodowych celów. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej stanowi przejaw aktywności zawodowej i bardzo wysokiego poziomu przedsiębiorczości. Pośród wielu wyzwań, z którymi zmagają się wszystkie osoby rozpoczynające działalność gospodarczą, OzN spotykają się także z barierami, jakimi są ich deficyty związane z posiadaną niepełnosprawnością. W wyniku posiadanych niepełnosprawności uczestnicy testowania mieli pewne trudności w prowadzeniu działalności gospodarczej. Sytuacja ta przekłada się na funkcjonowanie oraz efektywność prowadzonego biznesu, konkurencyjność względem innych pełnosprawnych przedsiębiorców oraz na uzależnienie od pomocy innych osób. Wśród badanych Uczestników pilotażu, około jednej trzeciej przedsiębiorców prowadzących swój biznes przed rozpoczęciem udziału w projekcie nie korzystało z pomocy innych osób. Nieco mniej korzystało z nieodpłatnej pomocy członków rodziny. Nieliczni zatrudniali pracowników we własnym zakresie.

3.3. Udzielone wsparcie

W ramach przeprowadzonego pilotażu udzielono wsparcia 19 osobom z niepełnosprawnościami. Łącznie koszt miesięcznej refundacji przyznanej Wnioskodawcom to wyniósł 57 776,31 zł, a średnia kwota jednej przyznanej refundacji osiągnęła wysokość 3 040,86 zł.

Uczestnicy prowadzą działalność gospodarczą w następujących zakresach: wykonywanie instalacji elektrycznych (instalacja fotowoltaiczna), działalność agencji reklamowych, sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych, działalność fizjoterapeutyczna, działalność usługowa, działalność w zakresie specjalistycznego projektowania, działalność w zakresie opieki zdrowotnej, sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub Internet, działalność związana z wystawianiem przedsięwzięć artystycznych, pozaszkolne formy edukacji, w tym edukacji artystycznej, działalność agentów i brokerów

ubezpieczeniowych, działalność wspomagająca edukację, ruchome placówki gastronomiczne, działalność fotograficzna i działalność paramedyczna.

Zakres działań asystentów działalności gospodarczej pracujących z osobami z niepełnosprawnościami jest bardzo szeroki i obejmuje m.in: pomoc w transporcie samochodowym i na wózku, asekurację w obiektach niedostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, przewóz materiałów, towarów, sprzętu lub zwierząt, wykonywanie prac na wysokości, obsługę multimediiów w szerokim zakresie (stron www, social mediów, adekwatnego oprogramowania itp.), obsługę klientów, różnego rodzaju pomoc techniczną, wsparcie w zarządzaniu firmą, obsługę sprzętu i maszyn, organizację pracy, organizację usług szkoleniowych, działania promocyjne, obsługę urządzeń biurowych, wspomaganie działalności firmy w różnych zakresach, w tym w działalności szkoleniowej, prowadzenie dokumentacji firmy. Osoby ze schorzeniami psychicznymi wymagają wsparcia emocjonalnego, mentalnego oraz instrumentalnego polegającego na wskazaniu przez asystenta konkretnych przedsięwzięć zawodowych w danym miejscu i czasie. Ponadto pomoc asystentów w wielu przypadkach obejmuje zastępstwo właściciela na czas częstych nieobecności spowodowanych koniecznością korzystania przez OzN z usług medycznych. Asystenci odciążają OzN w wykonywaniu czynności trudnych lub niemożliwych dla nich do wykonania.

Maksymalny wymiar godzin zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej, dla którego udzielana była refundacja kosztów, wynosił 160 godzin w miesiącu - pełny etat.

Wnioskodawcy zgłaszali zróżnicowane potrzeby wymiaru godzin asystentury. Komisja każdorazowo orzekała poprawność tych roszczeń w oparciu o analizę działalności biznesowej i specyfiki niepełnosprawności i trudności z niej wypływających opisanych we wniosku.

W efekcie orzeczono następujące wymiary zatrudnienia:

- Cały etat (160h w miesiącu) – 6 osób;
- Trzy czwarte etatu (120h w miesiącu) – 6 osób;
- Połowa etatu (80h w miesiącu) – 4 osób;
- Ćwierć etatu (40h w miesiącu) – 2 osób;
- 1/8 etatu (20h w miesiącu) – 1 osoba;
- 1/10 etatu 16h – 1 osoba;
- 110h w miesiącu – 1 osoba.

Dwoje z wnioskodawców skorzystało z możliwości zatrudnienia więcej niż jednego asystenta w ramach wielkości jednego etatu.

12 wniosków zostało zrewidowanych przez Komisję pod kątem wielkości wymiaru zatrudnienia asystenta lub wysokości zaproponowanej przez wnioskodawców stawki. Podstawowym kryterium odniesienia była średnia wysokość wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw. Zauważono, że skoro refundacji nie podlegała cała kwota, jaką pracodawca ponosił z tytułu zatrudnienia pracownika pomocniczego, ustalone przez nich stawki zazwyczaj były podawane bardzo ostrożnie. Stawki te wahały się od 25 zł do 100 zł za godzinę, gdzie średnia ustalona stawka asystenta wyniosła 39,65 zł. Wysokość stawki ustalana była na podstawie listy zleconych obowiązków asystenta oraz tego, jakich kwalifikacji i umiejętności te zadania wymagają. Części Wnioskodawców potrzebowała pomocy jedynie w zadaniach związanych z fizycznymi aspektami pracy, natomiast osoby u których niepełnosprawność powodowała ograniczała w większym stopniu wyrażała chęć zatrudnienia pracowników z dużo większym wykwalfikowaniem branżowym.

4. Efekty pilotażu i ocena instrumentu

4.1. Efekty udziału w pilotażu

Najważniejsze korzyści związane ze skorzystaniem z instrumentu przez Uczestników wiązały się z odczuciem realnej pomocy w prowadzeniu działalności w tych obszarach, które były dla nich problematyczne z powodu niepełnosprawności. Każdorazowo obszar tych potrzeb był określany indywidualnie przez Wnioskodawców. W przypadku osób z niepełnosprawnością wzroku były to aktywności związane z obsługą komputera; osoby niepełnosprawne ruchowo potrzebowały najczęściej pracownika, który umożliwiałby im pełną mobilność i wspierał ich w czynnościach wymagających sprawności fizycznej. Na podstawie pilotażu określono, że zatrudnienie asystenta często otwierało przed OzN nowe pola działań i umożliwiało poszerzanie dotychczasowego zakresu prowadzonej działalności.

Wyniki ankiety mówią, że najbardziej odczuwanymi skutkami udziału w pilotażu i możliwości skorzystania z refundacji kosztów na zatrudnienia asystenta przez OzN są:

- zwiększenie efektywności w działaniach swojej firmy;
- zniwelowanie problemów związanych z niepełnosprawnością w prowadzeniu działalności;
- wzrost poczucia pewności siebie i własnej wartości.

Następnymi w kolejności odczuwanymi efektami są:

- wzrost konkurencyjności względem innych pełnosprawnych przedsiębiorców;
- wzrost poczucia bezpieczeństwa w prowadzeniu firmy;
- zwiększenie przychodu;
- poprawa warunków wykonywania pracy.

4.1.1. Trwałość efektów

Powyższe wyniki wskazują na to, że w czasie korzystania ze wsparcia instrumentu, następował wzrost efektywności prowadzonej działalności oraz zmniejszenie trudności związanych z niepełnosprawnością w jej prowadzeniu. Ograniczenia czasowe realizacji pilotażu oraz fakt, że dla części Uczestników instrument Biznes bez barier był ostatnim

ogniwem udziału w pilotażu wszystkich instrumentów Stowarzyszenia CPT, sprawiły że tylko jedna osoba korzystała z refundacji kosztów zatrudnienia asystenta przez pełne 6 miesięcy - czyli przez maksymalny wymiaru czasu przyznania wsparcia możliwy w pilotażu. Rzeczywisty okres refundacji kosztów zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej OzN w pilotażu przedstawiają następujące dane:

- 6 miesięcy – 1 OzN;
- 4 miesiące – 4 OzN;
- 3 miesiące – 4 OzN;
- 2 miesiące – 9 OzN;
- 1 miesiąc – 1 OzN.

Z założenia samo wsparcie instrumentu ma być krótkoterminowe, jednak okres refundacji kosztów zatrudnienia asystenta powinien trwać na tyle długo, żeby poprawić prosperowanie biznesu do tego stopnia, aby Beneficjent mógł pozwolić sobie na zatrudnienie pracownika we własnym zakresie lub zorganizować pracę tak, by radzić sobie samodzielnie w prowadzeniu firmy. Dane z badania ankietowego Uczestników wskazują na to, że po zakończeniu wsparcia wszyscy badani zamierzają utrzymać działalność gospodarczą. Zatrudnienie pracownika we własnym zakresie przewidywało 3 Badanych, co jest już zauważalnym przełożeniem na trwałość uzyskiwanych efektów. Większość Respondentów przewidywała, że po zakończeniu okresu refundacji będą korzystać z nieodpłatnej pomocy członków rodziny lub osób trzecich (11). Część respondentów zadeklarowało zmniejszenie zakresu działalności (7). Dwie osoby deklarują przekształcenie w PES. Wyniki te dają podstawy, by rekomendować dłuższy czas udzielania wsparcia w zależności od stopnia niepełnosprawności. Wskazują także, że sam instrument dobrze rokuje dla wzmocnienia potencjału przedsiębiorstw prowadzonych przez OzN i utrzymania przez nich dotychczasowego poziomu aktywności, a nawet zwiększania go przez dalszy rozwój działalności biznesowej.

Ocena kadry, co do prosperowania firm Beneficjentów instrumentu, świadczyła o tym, że większość Uczestników radzi sobie dobrze w działaniach biznesowych. Wskazywano jednak na duże potrzeby wsparcia OzN zarówno przy składaniu wniosku, jak i na etapie rozliczeń i prowadzeniu działalności. Dotyczy to zwłaszcza tych OzN, które stawiają pierwsze kroki jako przedsiębiorcy. W pilotażu uzupełniono wsparcie oferowane w instrumencie o działania

informacyjne i instruktażowe w odpowiedzi na zapotrzebowanie Uczestników. Na etapie wdrażania odpowiednim byłoby zadbanie o wsparcie OzN w tym zakresie, np. w inkubatorze przedsiębiorczości.

4.2. Ocena instrumentu

4.2.1. Ocena instrumentu w perspektywie Uczestników

Niemal wszyscy Respondenci ankiety pozytywnie oceniają swój udział w pilotażu i skorzystanie z refundacji kosztów zatrudnienia asystenta, z czego większość wyrażała duże zadowolenie. Według informacji, które spływały bezpośrednio do członków kadry instrumentu, projekt spotykał się z bardzo pozytywnym odzewem jako pozwalający osobom z niepełnosprawnościami lepiej działać na rynku pracy i działać jako przedsiębiorcom.

W ankiecie oceniane były przez Uczestników najważniejsze zasady instrumentu pod względem użyteczności. Mieli oni także okazję wypowiedzieć się co swoich preferencji i możliwych modyfikacji instrumentu, które jednak były też poddawane weryfikacji eksperckiej. Poniżej przedstawiono najważniejsze wnioski z przeprowadzonych ankiet i wywiadów:

- Atutem instrumentu dla OzN była możliwość zatrudnienia członka rodziny, który po pierwsze, zwykle dobrze już znał zakres potrzebnego OzN wsparcia i nie potrzebował okresu przeszkolenia. Po drugie, możliwość zatrudnienia osoby, która wcześniej angażowała się w pomoc OzN na zasadzie dobrowolności, dawała zatrudnianego większą pewność wsparcia i poczucie sprawczości, a także możliwość stawiania oczekiwań. Wartością dodaną było także dla OzN to, że mogli zaoferować wynagrodzenie osobie, która ich wspiera;
- W ankietach pojawiły się opinie, że konieczność szkolenia pracowników była problematyczna, ponieważ zabierała czas i zaangażowanie, ale dzięki niej pracownik stawał się dla Uczestników ewentualną inwestycją na przyszłość. Zgłaszano zapotrzebowanie, aby takie szkolenia mogły być finansowane w ramach instrumentu, a okres finansowania został wydłużony. Wydaje się, że jest to temat wart dalszych konsultacji z uwagi na zwiększenie użyteczności instrumentu dla jego Beneficjentów oraz dodatkowe korzyści wynikające z kontynuowania prac nad wdrożeniem instrumentu;

- W ankiecie Beneficjenci wyrazili zapotrzebowanie na zwiększenie wysokości refundacji do 90-95% w pierwszych miesiącach działalności. W analizach eksperckich ustalono, że pozostawienie stawki refundacji na poziomie 70% pozostawia większą odpowiedzialność i rozagę w korzystaniu z instrumentu. Wnioskodawcy nie zawyżają stawek pracowników, nie nadużywają wsparcia publicznego. Obecny poziom dofinansowania zwiększa poczucie odpowiedzialności i podmiotowości OzN. Asystent nie jest darmowym pracownikiem, ale OzN mają udział w pokryciu kosztów jego zatrudnienia. Ponadto, w dalszym ciągu wsparcie na poziomie 70% kosztów zatrudnienia jest korzystne dla Beneficjentów i pozostaje atrakcyjne dla osób, które rzeczywiście potrzebują pomocy w czynnościach związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej;
- Ustalona przez Uczestników i zatwierdzana przez Komisję na podstawie porównania cen rynkowych stawka wynagrodzenia asystenta była oceniana w większości pozytywnie;
- Możliwość zatrudniania więcej niż jednego asystenta w granicach jednego etatu było pozytywnie dobrane jako dostosowane do potrzeb i preferencji Respondentów. W pilotażu skorzystały z takiej możliwości dwie osoby. Było to uzasadnione zróżnicowanym charakterem prac, w których potrzebowały wsparcia, a więc i różnego rodzaju asystentury wymagającej kompetencji i kwalifikacji o zróżnicowanym poziomie;
- Konieczność określenia zakresu świadczonego wsparcia była kolejną pozytywnie ocenianą kwestią. Do rozwagi można poddać możliwość późniejszych zmian we wniosku, ponieważ Uczestnicy nie przewidzieli różnych zakresów możliwych użyteczności asystenta, co mogło powodować trudności i niejasności.

O pozytywnej ocenie instrumentu przez jego Beneficjentów świadczy to, że wszyscy ankietowani pozytywnie zarekomendowali, że instrument powinien na stałe wejść do systemu wsparcia OzN i zdecydowanie zwiększyłby on jego poziom. Dodatkowo instrument dałby poczucie większej sprawczości i uczestnictwa OzN w społeczeństwie i środowisku przedsiębiorców.

4.2.1. Ocena instrumentu w perspektywie udzielającego wsparcie

Podsumowanie pilotażu i wnioski z analiz zaangażowanych ekspertów skłaniają do pozytywnej rekomendacji instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej. W ocenach ekspertów bardzo dobrze sprawdził się w realizacji przypisanych celów. Powszechne umożliwienie dostępu do wsparcia asystenta działalności gospodarczej OzN zdaniem ekspertów pozytywnie wpłynie na wyrównywanie szans OzN jako przedsiębiorców. Potrzeba wprowadzenia instrumentu wynika z realizacji założeń Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przyjętej przez ONZ w 2006 r. W szczególności dotyczy to prawa do możliwości zarabiania na życie poprzez swobodnie wybraną pracę w otwartym, integracyjnym i dostępnym dla osób z niepełnosprawnościami środowisku pracy. Instrument realizuje zapis Konwencji dotyczący podmiotowego traktowania osób z niepełnosprawnościami.

Instrument ma charakter wzmacniający szanse OzN jako przedsiębiorców i zakłada ich usamodzielnienie i uniezależnienie od wsparcia z środków publicznych. Zachowane są odpowiednie proporcje między wartością udzielanego wsparcia a zabezpieczeniem środków publicznych. Daje to możliwość pracy komisji ekspertów i przeprowadzenie procedury we właściwy sposób.

W ocenach ekspertów użyteczność instrumentu związana była ze stopniem niepełnosprawności Beneficjentów. Najbardziej użyteczny jest on dla osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności radzą sobie lepiej, ale spotykają na swojej drodze trudności, które utrudniają w pełni sprawne funkcjonowanie jako przedsiębiorcy. Komisja oceniająca wnioski dostosowywała wymiar udzielanego wsparcia do indywidualnie określonych potrzeb wnioskodawców.

5. Wnioski z pilotażu dotyczące ostatecznego kształtu instrumentu

5.1. Cel instrumentu

Celem instrumentu jest wprowadzenie do systemu rehabilitacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami usługi asystenta działalności gospodarczej jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, wydawane na podstawie Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2023 r., poz. 100) albo orzeczenie równoważne do wyżej wymienionego.

5.2. Zasady funkcjonowania instrumentu

Meritum instrumentu stanowią podstawowe zasady, które zostały przetestowane i zweryfikowane w pilotażu:

Zasady udzielania refundacji kosztów zatrudnienia asystenta:

- Asystentem działalności gospodarczej mogła być każda osoba fizyczna wykonująca na podstawie zawartej z Uczestnikiem projektu umowy, czynności wynikające z działalności gospodarczej, których Uczestnik nie jest w stanie wykonać samodzielnie z uwagi na niepełnosprawność;
- Osoba z niepełnosprawnościami prowadząca działalność gospodarczą nie dłużej niż 24 miesiące do momentu złożenia wniosku może w ramach prowadzonej działalności gospodarczej korzystać z odpłatnej pomocy asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnością;
- Osoba z niepełnosprawnościami może korzystać z pomocy więcej niż jednego asystenta działalności gospodarczej w tym samym czasie, jednakże łączny miesięczny wymiar odpłatnej pomocy asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami nie może przekroczyć 160 godzin w każdym miesiącu (wielkość 1 etatu);
- Wysokość zwrotu miesięcznych wydatków poniesionych na usługę asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami stanowi maksymalnie 70% kosztów poniesionych przez OzN prowadzącą działalność gospodarczą na usługę

asystenta działalności gospodarczej (kwota brutto) i nie więcej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw;

- Uwzględniając wnioski z pilotażu i analiz eksperckich ustalono maksymalny okres przyznania refundacji w wysokości 12 miesięcy dla osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności, 18 miesięcy dla osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności i 24 miesiące dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Zasady oceny wniosków w części formalnej i merytorycznej

Zasady te docelowo mają gwarantować uzasadnione wydatkowanie pieniędzy publicznych i skutkować adekwatnością wsparcia do rzeczywistych potrzeb w odniesieniu do zaistniałych deficytów zdrowotnych i zamierzeń biznesowych.

- Sformułowano poniższe kryteria oceny formalnej wniosków:
 - wniosek został kompletnie i prawidłowo wypełniony zgodnie z obowiązującym wzorem, przesłany w terminie i na właściwy adres;
 - wniosek zawiera wszystkie wymagane załączniki;
 - wysokość zwrotu miesięcznych wydatków poniesionych na usługę asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami, o który ubiega się OzN, stanowi maksymalnie 70% kosztów poniesionych przez OzN na tę usługę i nie więcej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw;
 - wysokość wynagrodzenia asystenta nie odbiega od stawek rynkowych;
 - wniosek został złożony przez uprawniony podmiot.
- Kryteria oceny merytorycznej opisano następująco:
 - potencjalny wpływ realizowanych przez asystenta zadań na działalność gospodarczą OzN, w tym także trwałość rezultatów zadań zawartych we wniosku;
 - adekwatność wniosku w odniesieniu do celów instrumentu;

- zasadność wysokości wnioskowanych środków w stosunku do celu, rezultatów i zakresu zadań, które obejmuje wniosek;
- zdolność organizacyjna Wnioskodawcy oraz przygotowanie instytucjonalne do realizacji zadań.

Do elementów funkcjonalnych instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej należą:

- ścieżka uzyskiwania refundacji kosztów zatrudnienia asystenta;
- szkolenie dla członków Komisji ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej;
- spotkania informacyjne dla potencjalnych Beneficjentów wsparcia;
- spotkania informacyjne dla Uczestników instrumentu.

Kluczowym elementem instrumentu jest ścieżka uzyskiwania refundacji kosztów zatrudnienia asystenta, która rozpoczyna się spotkaniami informacyjnymi dla potencjalnych Uczestników instrumentu, a kończy dokonaniem zwrotu kosztów zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej na konta Uczestników. Celem szkolenia dla członków Komisji ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej jest przygotowanie ekspertów do uczestnictwa w posiedzeniach Komisji, a także wypracowanie wspólnych zasad współpracy w zakresie udzielania refundacji. Organizacja spotkań informacyjnych dla potencjalnych beneficjentów wsparcia służy przede wszystkim zaprezentowaniu istoty działania instrumentu oraz dokumentów aplikacyjnych tak, aby Uczestnicy byli właściwie przygotowani do ich wypełniania. Na podstawie doświadczeń z pilotażu określono, że instrument powinien też zakładać dodatkowe spotkania informacyjne dla Wnioskodawców w celu wyjaśnienia sposobu wypełniania wniosku oraz składania wymaganych załączników. W pilotażu Uczestnicy ocenili takie spotkania jako bardzo przydatne.

Jako dodatkowy element w ścieżce przyznawania refundacji rekomenduje się wprowadzenie możliwości stawienia się Wnioskodawcy przed komisją i osobistej rozmowy. Jest to odpowiedź na zapotrzebowanie, które wiąże się z trudnościami oceny wniosków: niejednoznacznością zapisów, brakiem uzasadnień, koniecznością negocjacji wnioskowanej wielkości zatrudnienia.

6. Warunki brzegowe wdrażania instrumentu

6.1. Lokalizacja instytucjonalna

Proponuje się, aby wdrożenie instrumentu odbyło się w oparciu o strukturę powiatową z zaangażowaniem PUP. Za takim rozwiązaniem przemawiają poniższe argumenty:

- do zadań PUP należy aktywizacja lokalnego rynku pracy;
- obecnie obowiązuje rozwiązanie, w którym pracodawca może ubiegać się we właściwym ze względu na miejsce prowadzenia działalności PUP o zwrot ze środków z PFRON kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w sprawnej komunikacji lub czynnościach związanych ze stanowiskiem pracy. W związku z tym zasadne jest, aby również osoba z niepełnosprawnościami prowadząca działalność gospodarczą mogła ubiegać się o zwrot kosztów zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej w PUP;
- W PUP może też otrzymać dotację ze środków PFRON na rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej. Osoby te mogą stanowić potencjalną grupę wymagającą zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej.

6.2. Zapotrzebowanie kadrowe

W instrumencie zastosowano strukturę organizacyjną obejmującą stanowiska niezbędne do jego wdrożenia. Stanowiska te były zróżnicowane pod względem kwalifikacyjnym i kompetencyjnym w taki sposób, aby zapewnić jego profesjonalną obsługę. Do nich należą:

- stanowisko nadzorcze i organizacyjne (opiekun merytoryczny instrumentu) (1 osoba) 10 roboczogodzin/ 1 wniosek;
- stanowiska eksperckie (członkowie komisji), w tym:
 - lekarz specjalista lub orzecznik (1 osoba) – ok 5 roboczogodzin/ 1 wniosek;
 - doradca zawodowy (1 osoba) – ok 5 roboczogodzin/ 1 wniosek));
- stanowiska techniczne – administracyjne: pracownik w punkcie informacyjnym oraz pracownik rozliczający refundację (2 osoby) 2x10 roboczogodzin/wniosek;

- stanowisko kontrolne (audytor kontrolujący instrument – 1 osoba) – 2 roboczogodziny/wniosek.

Przedstawiona struktura organizacyjna zaprezentowana jako element instrumentu sprawdziła się i odpowiadała na zapotrzebowanie operacyjne w pilotażu. Dla wdrażania instrumentu w pełnej skali powyższy schemat należy implementować w struktury PUP. Poszczególni pracownicy w strukturze PUP powinni uzupełniać się pod względem kwalifikacyjnym i kompetencyjnym w celu zapewnienia profesjonalnej obsługi składanych wniosków.

6.3. Warunki finansowe

Ze względu na brak wskaźnika liczby OzN prowadzących działalność gospodarczą, a także danych dotyczących liczebności tej grupy w kategorii wieku aktywności zawodowej, można we wstępnych szacunkach dotyczących wielkości środków koniecznych dla pokrycia rzeczywistego zapotrzebowania wesprzeć się o analizę pilotażu. Ze względu na lokalizację organizacji będącej operatorem instrumentu najintensywniej i najszerzej zakrojone działania informacyjne prowadzone były na terenie województwa zachodniopomorskiego. Z danych zebranych podczas trwania pilotażu wynika, że - spośród ogólnej liczby 22 Wnioskodawców - 8 z nich prowadziło działalność na terenie województwa zachodniopomorskiego w 5 powiatach (Szczecin, Koszalin, Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Gryfino). Przyjąć można wstępnie, że o refundację będzie starać się średnio 8 - 10 osób w skali każdego województwa.

Średnie miesięczne koszty refundacji w ramach pilotażu na 1 osobę z niepełnosprawnościami prowadzącą działalność gospodarczą wynosiły 3 053,47 zł. W związku z tym należy przyjąć, że roczne koszty refundacji kosztów zatrudnienia asystenta działalności gospodarczej będą w skali kraju wynosiły $3\,053,47\text{ zł} \times 10\text{ osób} \times 12\text{ miesięcy} \times 16\text{ województw} = 5\,862\,668,46\text{ zł}$.

Wdrożenie instrumentu będzie wymagało również przeszkolenia personelu PUP przygotowującego do wdrożenia założeń instrumentu do praktyki oraz członków komisji ds. refundacji wydatków poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej. Ponadto rozliczanie refundacji będzie wymagało zaangażowania służb finansowo-księgowych oraz służb informacyjnych urzędu.

6.4. Uwarunkowania prawne

Celem wprowadzenia powyższego instrumentu do polskiego porządku prawnego konieczne byłoby poczynienie uzupełnień do aktualnie obowiązujących aktów prawnych, w szczególności do Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy Dz. U. 2023 poz. 735 (zwanej dalej ustawą o promocji zatrudnienia) oraz Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych Dz.U. 2023 poz. 100 (zwana dalej ustawą o rehabilitacji zawodowej), a także opracowanie i wprowadzenie aktów prawnych wykonawczych.

Zasadne byłoby zdefiniowane na nowo celu rehabilitacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami poprzez przewidzenie, że rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie z niepełnosprawnościami podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej lub uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego, pośrednictwa pracy i wsparcia w podjęciu i prowadzeniu działalności gospodarczej.

Zmiany legislacyjne powinny nadto zapewniać umocowanie instytucjonalne instrumentu (powiatowe urzędy pracy) i zapewnienie finansowania z wyznaczonego źródła (PFRON).

W ustawie o promocji zatrudnienia należałoby ująć asystenta działalności gospodarczej jako kolejny instrument rynku pracy wspierający podstawowe usługi rynku pracy.

Ponadto projektowane przepisy prawne powinny zapewnić możliwość funkcjonowania instrumentu w przyjętych w wyniku ostatecznych wniosków z pilotażu założeniach:

- osoba z niepełnosprawnościami planującą założyć działalność gospodarczą lub prowadzącą taką działalność nie dłużej niż 24 miesiące do momentu złożenia wniosku może skorzystać z odpłatnej pomocy asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami;
- osoba z niepełnosprawnościami może korzystać z pomocy więcej niż jednego asystenta działalności gospodarczej w tym samym czasie, jednakże łączny miesięczny wymiar odpłatnej pomocy asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami nie może przekroczyć 160 godzin w każdym miesiącu (1 etat);

- wysokość zwrotu miesięcznych wydatków poniesionych na usługę asystenta działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami stanowi maksymalnie 70% kosztów poniesionych przez OzN prowadzącą działalność gospodarczą na usługę asystenta działalności gospodarczej (kwota brutto brutto) i nie więcej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw obowiązującego w dniu złożenia wniosku;
- maksymalny okres przyznania refundacji wynosi 12 miesięcy dla osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności, 18 miesięcy dla osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności i 24 miesiące dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności;
- instytucją, której powierza się wdrożenie i koordynację instrumentu, są powiatowe urzędy pracy, przeprowadzanie działań i procedur instrumentu wiąże się z wdrożeniem standardów dostępności i obsługi OzN, a także procedur związanych z naborem wniosków, powoływaniem komisji oceny wniosków, procedur oceny wniosków, przyznawania refundacji, podpisywania umów, rozliczania i kontroli wydatkowania udzielonego wsparcia.

Przedmiotowe regulacje winny zostać zawarte w ustawie o promocji zatrudnienia oraz wydanych na jej podstawie aktach wykonawczych.

Refundacja stanowi pomoc de minimis spełniającą warunki określone w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis (Dz.Urz. UE L 352 z 24.12.2013, str. 1) albo w rozporządzeniu nr 1408/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis w sektorze rolnym (Dz.Urz. UE L 352 z 24.12.2013, str. 9) albo we właściwych przepisach Unii Europejskiej dotyczących pomocy de minimis w sektorze rybołówstwa i akwakultury.

Dodatkową kwestią pozostaje poprawne szacowanie zapotrzebowania na wsparcie we wszystkich instrumentach rehabilitacji i aktywizacji zawodowej OzN. zasadne jest w związku z tym stworzenie przez PFRON lub na poziomie centralnym aktualnej bazy dla liczebności OzN w wieku aktywności zawodowej wg powiatów. Potrzebne jest zebranie aktualnych

danych wydawanych i unieważnianych orzeczeniach od wszystkich organów orzekających (ZUS, PZOoN, Sąd Pracy).

7. Wyzwania związane z wdrażaniem instrumentu

Kwestią priorytetową, jeśli chodzi o wdrażanie instrumentu w obecną tkankę instytucji do tego rekomendowanej, czyli PUP, jest odpowiednie ich przygotowanie do roli operatora instrumentu. Zrewidowana powinna być dostępność budynków wszystkich oddziałów terytorialnych PUP pod kątem możliwości korzystania z nich osób o różnego typu niepełnosprawnościach. Kadra bezpośrednio zajmująca się wdrażaniem instrumentu powinna zostać przeszkolona pod kątem zasad i standardów pracy z OzN.

Problemem działań, które odbywają się przy udziale różnych instytucji jest zadbanie o ich efektywną współpracę i dobry przekaz informacji. Problemy, jakie napotkano przy realizacji pilotażu, wiązały się w dużej mierze z formalnymi barierami w realizacji niektórych działań przez instytucje publiczne i brakiem chęci współpracy choćby w działaniach informacyjnych. Na etapie wdrażania instytucje publiczne działać będą nie na zasadzie wyłącznie dobrej woli współpracy, ale przez realizację zapisów swoich zadań wynikających ze zmian przepisów dokumentów regulujących ich pracę. Niemniej jednak wskazana jest lepsza koordynacja działań różnych instytucji we współpracy dla tych samych celów związanych ze wsparciem OzN na różnych polach.

Problem we wdrażaniu instrumentu może stanowić to, że jest nowością zarówno dla środowiska OzN jak i instytucji, które nie prowadziły wcześniej podobnych działań. Potrzebny jest z pewnością czas, by instrument mógł zacząć dobrze funkcjonować, osiadł w środowisku. Przyspieszenie tego procesu i wspomnienie go powinno być przewidziane w postaci szeroko zakrojonej kampanii informacyjno-promocyjnej. Samo dotarcie do dość wąsko określonej grupy docelowej wymaga uruchomienia różnych kanałów przepływu informacji i powiązań podmiotów zaangażowanych we wsparcie środowiska OzN.

W pilotażu pojawił się problem w rekrutacji do udziału we wsparciu instrumentu. Liczba osób kwalifikujących się do wsparcia - potencjalnych Beneficjentów nie znajdowała przełożenia na liczbę złożonych wniosków. Na etapie wdrażania działania informacyjne i profekwencyjne opartyby się w dużej mierze na bazie klientów PUP, którzy posiadają orzeczenie o niepełnosprawności. Ponadto instrument polegający na refundacji kosztów zatrudnienia asystenta stanowi uzupełnienie istniejącej oferty PSZ dla osób chcących działać jako przedsiębiorcy, zwłaszcza dotacji na rozpoczęcie działalności. W wywiadach z kadrami

zidentyfikowano czynniki, które leżały u podstaw problemu w rekrutacji, a które mogą mieć też pewne przełożenie na etap wdrażania:

- długi proces decyzji OzN zainteresowanych wsparciem – charakterystyką OzN, która wyłania się z pilotażu wszystkich instrumentów, jest niepewność siebie i problemy z decyzywnością. Obniżone poczucie własnej wartości i wiary w siebie jest głębszym dnem obaw o możliwość poradzenia sobie OzN w prowadzeniu własnej działalności i korzystaniu ze wsparcia, które zakłada współudział w kosztach;
- obawa przed możliwymi komplikacjami w korzystaniu ze wsparcia i niekorzystnymi konsekwencjami przy niedotrzymaniu warunków umowy oraz brakiem środków na pokrycie części wynagrodzenia asystenta, która nie podlegała refundacji;
- ograniczający aktywność OzN wpływ rodziny. Powszechnie występuje model nadopiekuńczej ochrony nawet już dorosłych OzN. Motyw niechęci do podejmowania aktywności zawodowej przez niepełnosprawnego członka rodziny to także strach przed utratą świadczeń, podszyty niewiedzą co do aktualnych przepisów dotyczących możliwości i konkretnych kwot zarobkowania przez OzN bez ryzyka utraty świadczeń;
- problem pobudzania przedsiębiorczości nie tylko wśród OzN wynika z obiektywnie trudnych dla prowadzenia działalności gospodarczej warunków. Wszelkie instrumenty wsparcia publicznego kierowane do przedsiębiorców niewątpliwie są obecnie bardzo cenne z uwagi na niepewną sytuację gospodarczą i geopolityczną. Z drugiej strony z tych samych powodów być może trudno będzie wywołać aktywizację OzN w postaci podejmowania działalności gospodarczej. Wiąże się to ze zwiększeniem poczucia podejmowania przez OzN własnego ryzyka przy prowadzeniu działalności gospodarczej.

Możliwe problemy w efektywności wykorzystania instrumentu mogą wiązać się również z brakiem rentowności prowadzonych przez OzN działalności, brakiem profesjonalnych strategii dla rozwoju swojego biznesu i możliwości ich realizacji. Dla zapewnienia pewniejszych warunków prowadzenia działalności przez OzN rekomenduje się połączenie instrumentów wsparcia przedsiębiorców z instrumentem inkubatora przedsiębiorczości lub z inną ofertą z dziedziny inkubacji biznesowej, która umacniałby pozycję OzN jako przedsiębiorców, dała wsparcie doradcze i biznesowe. Połączenie tych instrumentów

pomogłoby również znaleźć naturalne środowisko przedsiębiorczych OzN, które stanowią grupę docelową instrumentu Biznes bez barier – Asystent działalności gospodarczej.

8. Podsumowanie

W pilotażu potwierdzone zostało, że istnieje zapotrzebowanie ze strony OzN na zatrudnienie asystenta działalności gospodarczej, w szczególności tych osób, które posiadają znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności. Osoby te nie są w stanie osobiście wykonywać wszystkich zadań samodzielnie tak, aby ich działalność była konkurencyjna na rynku danego sektora usług. Z wypowiedzi Uczestników oraz ekspertów wynika, że osoba z niepełnosprawnościami prowadząca działalność gospodarczą powinna mieć zapewnioną możliwość korzystania z odpłatnej pomocy asystenta/asystentów działalności gospodarczej osoby z niepełnosprawnościami, jeżeli jej stan zdrowia tego wymaga. Ponadto OzN powinna mieć stworzoną szansę na korzystanie z pomocy więcej niż jednego asystenta działalności gospodarczej w tym samym czasie. Wynika to ze zdiagnozowanych potrzeb związanych ze stanem zdrowia oraz względów ekonomicznych, ponieważ wysokość wynagrodzenia asystentów świadczących określone usługi na rzecz OzN jest zróżnicowana.

Doświadczenia z pilotażu wskazują na to, że asystentem działalności gospodarczej OzN może być każda osoba fizyczna posiadająca umiejętności niezbędne dla OzN celem prawidłowego wykonywania działalności gospodarczej.

Założenie, że wysokość zwrotu miesięcznych wydatków poniesionych na usługę asystenta działalności gospodarczej OzN stanowi maksymalnie 70% poniesionych tytułem kosztów na usługę asystenta działalności gospodarczej i nie więcej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, okazało się trafne. Z pilotażu wynika, że obowiązek pokrywania 30% kosztów zatrudnienia asystenta ze środków OzN prowadzącej działalność gospodarczą skutkował wzrostem poczucia odpowiedzialności za zatrudnienie asystenta oraz racjonalizacją wydatków zaplanowanych na wynagrodzenia. Rekomenduje się, aby docelowo osoby z niepełnosprawnościami w stopniu znacznym otrzymywały refundację przez maksymalnie 24 miesiące, w stopniu umiarkowanym - przez maksymalnie 18 miesięcy, a w stopniu lekkim - przez maksymalnie 12 miesięcy.

Osoby z niepełnosprawnościami spotykają się z takimi samymi problemami w rozpoczynaniu prowadzenia działalności gospodarczej, co każdy inny młody przedsiębiorca, dodatkowo zmagają się z trudnościami powiązаныmi z niepełnosprawnością. Wsparcie w postaci refundacji części kosztów zatrudnienia asystenta stanowi wyrównanie ich szans i realne

wspiera w czynnościach, które są dla nich problematyczne. Przykład pilotażu pokazał, że wykorzystanie instrumentu uniezależnia od dobrowolnej pomocy z zewnątrz, wzmacnia podmiotowość i samodzielność w prowadzeniu swojej firmy. Zwiększa efektywność w prowadzonej działalności gospodarczej. Założenie własnej działalności gospodarczej było często dla OzN biorących udział w pilotażu jedyną drogą, żeby realizować obrane przez siebie cele zawodowe. Wsparcie asystenta stanowi wzmocnienie możliwości OzN w rozwoju swojego biznesu na starcie i zwiększa ich szansę na powodzenie w utrzymaniu i rozwoju działalności gospodarczej, a tym samym na możliwość realizacji obranej drogi zawodowej i niezależności finansowej. Tym samym zwiększa szanse na pozostawanie większej liczby OzN po stronie przedsiębiorców, będących płatnikami do wspólnego budżetu Państwa.